

EFLÂTUNUN DEVLETİ

Mehmet Karasan

Bundan önceki yazımızda şu neticeye varmıştık:

«Devletin kanunu adalet olduğu gibi, adaletin kanunu da birliklidir. O halde, devlette adaleti kurmak, veyahutta, daha doğru olarak, adalette devleti kurmak, iyi fikrinin gerektirdiği bu birliği kurmaktır.»

Bunu nasıl kuracağız? Bu yazımızın konusu da bu olacaktır:

Filhakika, iyi modeline göre varlıklara varlık veren tanrı, devleti kuran sınıfları bir topraktan yaratmıştır. Toprak anaları ve süt nineleridir. Ondandır beslenmek hakları, onu korumak vazifeleridir. Taprağın oğulları birbirinin kardeşleridir. Fakat yaratan tanrı, bazılarının yapısına altın, bazılarının gümüş, bazılarının da demir ve tunç karıştırmıştır. Birinciler buyuracak; ikinciler koruyacak; üçüncüler de çalışacaktır. Sınıflar devletin ârazları değil cevherinin zatlarıdır. Fakat bunlar mevcut devletlerdeki kastlar değildir. Kör bir içtimai verasetin değil, tabii kabiliyetlerin gerektirdiği bir iş bölümünün eseridir. Altının oğluna gümüş, gümüşün oğluna da demir karışabilir. Başların asıl işi bu ayıklamayı yapmak, herkese yaratılıştan ayrıldığı işi vermektir. Aksi halde, devlette, verasetle kastlar kurulacak, altın yerine, demir veya tunç kumanda edecektir. Halbuki tanrı sözü açıktır: «demir veya tunçla korunduğu gün, devlet çökecektir. [1]»

O halde devlette adaleti kurmanın şartlarından biri ve başlıcası, bekçilerle başları seçmek ve onları işlerine hazırlamaktır. Bu da terbiyenin işidir. Bekçiler devletin köpekleridir. Onlar gibi «düşmanı keşfetmek için zeki, keşfedince takibetmek için süratli, yaka!ayınca savaşmak için kuvvetli, en sonra da tepelemek için yürekli olmalıdırlar.» Sonra köpek düşmanına saldırır, evini korur. Tanımadığı ile hırçın, tanıdığı ile tatlıdır. Böylece saldırgan olduğu kadar bilgilidir de. O halde, devletin bekçileri de, hırçın, süratli, kuvvetli, yürekli olduğu kadar bilgili de olmalıdır. Ve onlara yurttaşla yabancıyı ayırdetmeyi öğreten bilgi olduğuna göre, her şeyden çok onu edinmelidirler.

[1] Devlet III, 415 a, b, c.

«Bekçimizin karakteri budur. Şimdi onu nasıl büyütecek ve yetiştireceğiz. Bu meseleyi tetkik bize, araştırmalarımızın konusunu, yani bir devlette adaletle adaletsizliğin nasıl doğduğunu bulmaya yardım edecektir. [1]» Demek, *terbiye devletin ana meselesidir*. Onu nasıl halledeceğiz? Atalar gibi: ten için cimnastik; ruh için müzik: birincisi bütün bir beden terbiyesi ve sağlık bilgisi; ikincisi bütün bir ruh terbiyesi, şiir ve edebiyatla musiki ve başka bütün güzel sanatları ihtiva eder. Birincisi, okuma çağında gimnazda; ikincisi, ana kucağında başlar. Onun için birinciden daha çok ve daha uzun bir emek ister. O halde, *ana okulu* terbiyenin temelidir, ve bunun da esasını *masal* teşkil eder. Fakat, şairlerin masalları yalanlardır. Ne tanrılar, ne de kahramanlar üzerine doğru ve iyi bir şey anlatırlar. Aldanmaya en elverişli bir yaşta, yalanla yuğrulamak, işe cehaletle başlamaktır, zira «hakiki yalan cehalettir. [2]» Böylece «şairi, başına çelengini takıp; kokular serptikten sonra, devletimizden çıkarmalıyız. [3]» Bize bekçiliğin istediği doğruluk, cesaret, itidal gibi faziletleri terennüm eden bir şair lâzımdır. Çünkü devletimizde faydalı bir işi olmıyanın yeri yoktur. O halde çocuklarımızı göreneğin masalları ile değil iyiyi hedef alan bir *yurt ve ahlâk bilgisi* ile terbiye edeceğiz.

Musiki terbiyesinde de aynı yolu güdeceğiz: kadınlara bile yaraşmıyan, ahla vahla dolu çığırktan şarkılar gibi, serhoşluk, gevşeklik ve tembellik havaları da bekçilerimizin kulağından uzak olacaktır. Bizim musiki terbiyemiz, çocuklarımızın ruhunu, güzelin özü olan ahenk ve ölçüye alıştırmak olacaktır. Fakat iyinin zaruretinden doğan bu güzellik terbiyesini, yalnız güzel sanatlardan değil, bütün sanatlardan istiyeceğiz. Çünkü «bekçilerimizin kötü bir çayırılıkta beslenen sürüler gibi, çirkin tab'olar ortasında büyüyerek, her gün otladıkları zehirlerle ruhlarının bozulmasından korkmalıyız. [4]» Böylece, ressam, heykeltarı, mimarlar kadar dokumacı, örücü ve mobilyacıları da güzel eserler vermeye davet edeceğiz. Çünkü *yurttaşın ruhunu ancak güzel bir yurttan güzelleştirebiliriz*.

Gençliği müzikten sonra cimnastikle terbiye edeceğiz. En iyi cimnastik musikinin kardeşi olandır, yani: «sade, ölçülü, her şeyden çok savaşa hazırlıyan bir cimnastik. [5]»

Musikide sadelik ruhu itidalli kıldığı gibi, cimnastikte sadelik te vücudu sağlıklı kılar. Böylece, terbiyemizin asıl gayesi, çocuklarımızı mahkemelerden olduğu kadar hastanelerden de kurtarmak olmalıdır. Bunun

[1] Devlet II, 376 c.

[2] Devlet II, 382 b.

[3] Devlet III, 398 a.

[4] Devlet III, 401, b, c.

[5] Devlet III, 404 b.

için, «ruh ve bedence iyi yapılı yurttaşlarla uğrasmak üzere, devlette bir tıp ve içtihat», bizim anladığımız mânada bir adlî tıp, «kuracağız; ötekilere gelince, vücudu kötü yapıları ölmeye bırakacağımız gibi, ruhu yaratılıştan bozuk ve islâh edilmez olanları da, yurttaşlar kendileri yok edecektir». «Devlet için olduğu kadar bu zavallılar için de yapılacak en iyi şey budur. [1]». Sonra, terbiyemizin esasının ruh terbiyesi olduğunu da unutmayalım, müzik gibi, cimnastik de ruhları terbiye için tanrının verdiği bir sanattır. Çünkü yalnız müzik ile yuğrulan gevşek ve yumuşak olacağı gibi, yalnız cimnastikle işlenen de kaba ve sert olur. Bu iki sanat karşılıklı olarak, çocuklarımızı, bu iki ifrattan kurtararak, ikisi arasında ölçülü bir ahenk kuracaktır, böylece onlar kaba ve gevşek olmadan, vürekli ve bilgili olacaklardır. «Öğretim ve eğitimimizin umumi plânı işte budur. [2]»

«Şimdi bize, bu şekilde terbiye gören yurttaşlar içinde, buyuracaklarla itaat edecekleri seçmek kalıyor. Yaşlılar buyuracak; gençler dinlivecek, ona şüphe yok.» Fakat bizim yaşımız mevcut devletlerdeki baslardan başka olacaktır. O ne zor, ne gelenek, ne de kura ile başa gelecektir. Biz, başlığın gerektirdiği belli meziyetlerle belli bilgileri kendinde toplayan, prensiplerimize göre yetiştirdiğimiz, «bilgili, otoriteli, devletin menfaatlerine ilgili... her ne pahasına olursa olsun halkın iyiliğine muhalif olanı kabul etmiven, [3]» «böylece, çocukluk, gençlik ve olgunluğun bütün denemelerinden lekesiz çıkan birini devletimize baş ve bekçi seçeceğiz; sağlığında onu şereflere boğacak, ölümünden sonra da hâtırasına en şanlı anıtlar dikeceğiz; böyle olmıyanı da devletten kovacağız. [4]»

Fakat, sectiğimiz başların buyruğu altında vurdu korumayı omuzlarına yüklettiğimiz bu bekcileri de, bin bir emekle yetistirdikten sonra, başıboş bırakacak değiliz. Bu çoban köpeklerine, sürüyü kurtlara karşı koruyacak bir terbiye verdik. Fakat bir gün, kendilerinin de sürüye kurt olmalarını önlemezsek, emeğimiz bosa gidecektir. O halde «onları bu gibi arzulara karşı korumak için en emin çare, onlara gerçekten iyi bir terbiye vermek olacaktır. [5] Bu âna kadar verdiğimiz terbiye ferdî bir terbiye idi: ruhları ile bedenlerine biçim verdik. Fakat şimdi onlara bir devlet terbiyesi vermek gerektir. Devletin bekçi ve bilhassa başlarına, dev-

[1] Devlet III, 410, a.

[2] Devlet III, 412, b.

[3] Devlet III, 412 c, e.

[4] Devlet III, 414, a.

[5] Devlet III, 416, b.

letteki vazifelerini öğretmek, devlet gemisine pi'otluk edebilmek için gereken bilgiyi vermek, bir kelime ile, iyinin bilgisine ulaşan gerçek devlet adamını, filozof başı, yetiştirmek lâzımdır. Bunun için de, birinci terbiyenin üstünde bir terbiye plânına geçmek, bugünkü dille, iyi bir ilk tahsili, olgun bir orta ve yüksek tahsille tamamlamak lâzımdır: mağaradan güneşe giden yolun son basamaklarına kadar yükselmek lâzımdır. Fakat bu güç ve tehlikeli bir yükseliştir. Her an yoldan sapmak veya kuvvetten kesilmek tehlikesi vardır. O halde, ilk önce maddi hayatın her türlü endişe ve ihtiraslarından olduğu kadar, aile ihtiras ve endişelerinden de uzak olmak gerektir. Ferdin kendisini tamamiyle cemiyet idealine verebilmesi için cemiyet endişesinden başka düşüncesi olmamalıdır:

Böylece «hiçbirinin kendine ait hiçbir şeyi olmayacak; sonra, hiçbirinin başkasına açık olmıyan bir evi ve ambarı bulunmayacaktır. Yurttaşların kendilerine ayırdıkları vıvece'kten pisirdikleri yemekleri müsterek caklardır. Gümüş ve altınla hiçbir işleri olmayacaktır. «Devletin olduğu kadar kendilerinin de selâmetleri için biricik çare budur: başkaları gibi tarlaları, evleri, paraları olunca, bekçilikten kesilip tüccar ve çiftçi olacaklar, devletin koruyucuları olmaktan çıkarak hâkimi ve hasmı olacaklardır; bütün ömürlerini ya başkalarına kin besliyerek, yahutta başkalarının kinini çekerek, ya başkalarının peşinde yahutta başkaları kendilerinin peşinde geçireceklerdir; dış düşmanlardan daha çok iç düşmanlardan korkarak, kendileri ile birlikte devleti de uçuruma doğru sürükleyeceklerdir. Bunun için bu yeni nizamı da bir kanunla müeyyidelemek zaruri olacaktır. [1]»

Şüphesiz böyle bir kanunla, bekçilerimizi hiçte mesut kılmadığımız söylenecektir: başka devletleri idare edenler, mal ve mülklere, güzel ve geniş evlere, zengin mobilyalara, altın ve gümüşlere, talihin lûtfuna uğrıyan kimselerin sahip olduğu her türlü nimetlere sahip oldukları halde, gerçekte devletin hâkimleri olan bizim bekçilerimiz, kendi hataları yüzünden, cemiyetin hiçbir nimetinden faydalanmayacaklardır. Ne zevkleri için seyahat edebilecek, ne de keyifleri için cariyeler edinebileceklerdir. Doğrusu bunlara hâkimlerden çok gündelikçiler demek daha yerinde olmaz mı? denecektir.

Böyle bir söze verilecek karşılık güç değildir: «Biz, devleti kurarken, bir sınıf yurttaşları mesut etmeyi değil, bütün devlete mümkün olduğu kadar saadet temin etmeyi gaye edinmiştik: çünkü biz bir kaçın değil, herkesin saadetini istiyoruz. [2]» Doğru hükümet, idare eden-

[1] Devlet III, 417, a, b.

[2] Devlet IV, 420, b.

lerin değil, idare edilenlerin menfaatine olan hükümettir. *Hükümet bir istismar değildir: bir bizmettir.* Her zaman tekrar ettik: devlette adalet ancak herkesin vazifesini yapması, hakkını alması ile kurulacaktır. Bundan, servete düşman olduğumuz anlaşılmasın: devlet için fakirlik zenginlikten daha az tehlikeli değildir: çünkü birinden gevşeklik ve haylazlık doğduğu gibi, ötekisinde aşağılık ve kötülük hırsı doğar. Bizim istediğimiz herkese kendi işinin başında kalmasını ve başkasının kine, göz dikmemesini temin eden bir servet ve refah vermektir. Çünkü *devleti mahveden ölçüsüzlüktür.*

Gelecek filozof devlet adamlarını yetiştirme yolunda, ilk menfi şartı gerçekleştirdik: onları her türlü maddi bağlardan ayırdık, fakat bundan sonra, ikinci, ve daha mühim bir menfi şartın tahakkuku kalıyor: o da onları devlet dışında her türlü his ve mânevi bağlardan ayırmak, ve bütün ruhları ile devlete bağlanmalarını sağlamaktır. Burada Eflâtun daha sağlığında olduğu gibi, ölümünden sonra da, birçok tenkitlere yol açacağını pek iyi bildiği, fakat sözünün eri bir filozof olarak, kurduğu sistemin zarureti olan bir fikri, sanki istemiyerek, ortaya atmak zorunda kalıyor: oda, fertle devlet arasında mühim bir yer tutan aileye yeni bir şekil vermek fikridir. Çünkü onca, görenek ve geleneğin değil de, bir fikrin, adalet fikrinin, kurduğu bir devlette, geleneğe dayanan bütün müesseselere fikre göre bir düzen vermek zarureti vardı: aile de bunlardan biri idi.

Filhakika Yunan sitesi en ileri safhasında bile ailevi *gentilice* şeklini kaybetmemiştir. «Yunan sitesinin en göze çarpan vasfı sitelilerin kabile ve fratrilere taksim edilmiş olmasıdır. Sitenin menşesinde rasladığımız ailevi vasıf, demokrasinin terakkilerine rağmen, baki kalmıştır. [4]» Nitekim «Roma sitesi ile aynı tipten olan Atina sitesi, şekli bakımından daha iptidai idi. Çünkü ailevi - siyasi (politiko - familial) organizasyon son zamanlara, sitenin inkırazına kadar devam etmiştir. [2]» Sonra patriyarkal ailede kadının hiçbir siyasi rolü yoktu. O hareminde, «gynéke» de kapalı duruyordu. Bövlece, eski *genosun* küçülmüş bir şekli olarak devam eden Yunan ailesi, Eflâtunun gözünde, devlette bir birliğin değil, bir çokluğun ifadesi idi. Mülkiyet rejiminde yaptığı islâhatı aile rejiminde de yapmak gerekiyordu. [3]

İlkin, erkekle eşit haklar vererek kadını haremlikten (gynéke) çıkarmak lâzımdır. O da erkek gibi, devlet işlerine karışmalıdır. Bir bölüm için değil, bütün için çalışmalıdır. Tanrı kadınla erkeğe, cinsi ayrılık dı-

[1] Glotz, la cité Grecque, 28.

[2] Durkheim, Dela Division du travail social, 201.

[3] Robin, Platon, 286.

şında, başka bir avrılık vermemiştir. Erkeğin gördüğü her isi kadın da görebilir, arada sadece bir derece farkı vardır, mahiyet farkı değil. O halde, kadın bekçilere de, erkek bekçilerle avnı terbiyevi vereceğiz. Çünkü «bir devlet için mükemmel kadın ve erkeklere sahip olmaktan daha kârlı bir şey olamaz. Bu mükemmelliği de ancak cimnastik ve müzik ile verebiliriz. Böylece, bekçilerin karıları da, ruhları kadar vücutlarının da olgunlaşması için, faziletlerine bürünerek, onlarla birlikte çıplak vücutla, her türlü ekzersizlere katılacaklardır. Vücutlarını güzelleştirmek için uğraşan çıplak kadınları görüpte alav eden adama gelince, «O, gülüşünün meyvasını olmadan toplıyacaktır: [1]» çünkü ancak zararlıyı varmakta ayıp vardır. Yoksa, daima faydalı güzel, zararlı ise çirkindir. Eflâtunun kastettiği adam, hocası Sokratı idam ettirdikten sonra komedyalarında kendisi ile de alay eden Aristofanos'dır. Fakat Eflâtun gülünç, budala, geri, yobaz sıfatları ile vasıflandırdığı hasmının adını bile zikretmeve tenez-zül etmiyerek «Ancak zararlı ayıptır» neticesini ispat etmek suretiyle, kendi sözünce bu tehlikeli dalgayı atlattıktan sonra, bundan daha büyük bir dalgayı asmaya savasıyor:

«Muhariplerimizin kadınları ortak olacaktır; hiçbiri ayrıca hiçbiriyle oturmıyacaktır, çocuklar da ortak olacaktır; baba oğlunu tanımayacağı gibi, oğlu da babasını tanımayacaktır. [2]» Çünkü asker kadın ne eve, ne de çocuğa bakabilir. Fakat kendilerine bir manastır havatı yasattıör insanları kesis varmakta devletin hiçbir menfaati yoktur. Tersine, büyük emekle vetistirilen bu kadar güzel bir nesli üretmekte menfaati vardır. O halde devletin bası, erkekler arasında olduğu gibi, kadınlar arasında da bir secme vapacak, benzer ve denk olanları bir arada toplıyacaktır. Evleri gibi sofraları da ortak olan bu bekçiler bir arada yaşıyacak, gimnazlarda ve başka bütün ekzersizlerde birbirine karışacaklar; ve tabii bir zaruret neticesi olarak biribiriyle birlesmeye mevlettiklerini hissedeceklerdir [3]» Fakat her şeyde olduğu gibi burada da isi tesadüfe bırakmak olmaz. Buna ne din, ne devlet müsaade edebilir. O halde, serbest birlesmeyi yasak edip, eşleşmeye de bir düzen vermek gerekecektir. Devlet adamı, burada da dokumacılığını gösterecek, elindeki karışık unsurlardan mükemmel bir kumas dokumasını bilecektir. [4] Erkekler ve kadınlar için evlenme yaşları tâyin edileceği gibi, üretme yaşları da tahdidilecektir. Büyük şenliklerle «resmi düğünler tertibedilecek, şairler de evlenmeleri kutlıyan koşmalar okuyacaktır. [5]»

[1] Devlet V, 457 b.

[2] Devlet V, 457 d.

[3] Devlet V, 458 d.

[4] Politikos 310 a ve devamı.

[5] Devlet V, 459 e.

Çocuklar çocuk yuvasına verilecek, analar yalnız süt vermeye gelecek, gerek bekçilik işlerini ihmal etmemek, gerekse çocukları tanımamak için, mümkün olunca bu işi bir süt anasına bırakacak, daha sonra da mürebbiyeler çocuğun terbiyesi ile meşgul olacaklardır. Fakat bu takdirde bekçiler ailesi bir hayvan sürüsüne dönmiyecek midir? Ne din, ne ahlâk, ne de devletin müsaade etmiyeceği cinsi düzensizlikler olmayacak mıdır? - Hayır. Bunu önlemek için her türlü tetbir alınacaktır. Muayyen yaştaki çocuklar biribirinin kardeş ve bacısı olacağı gibi, muayyen yaştaki kadın ve erkekler de onların ana ve babaları olacaktır. Maksat aileyi ortadan kaldırmak değil, daha iyi bir aile kurmaktır. Böylece her türlü mal, mülk ve aile derdinden uzak olan bekçiler kendilerini tamamiyle devlet işine verecek, bu da devletin birliğinin temeli olacaktır. «Devlet için, onu bölen ve bir iken çok kılan kötülükten daha büyük bir kötülük, ve, onu birleştiren ve bir kılan iyilikten daha büyük bir iyilik olabilir mi? Devletin birliğini vapan neşe ve keder ortaklığı, bozan da neşe ve keder ayrılığı değil midir? [1]» O halde bekçiler arasındaki bu duygu birliği devlet için olduğu kadar kendileri için de en büyük saadet kaynağıdır:

— Eflâtunun dahi, hayatının sonunda yazdığı *Kanunlar* da, güçlüğünü itiraf ettiği bu islahat hakkında filozofun muhakeme zincirini bozmadan söz arasında birkaç noktayı aydınlatma gerekiyor: ilkin, gerek mülkivet, gerek aile komünizmi, yalnız bekçilerle şeflere, devleti idare eden yüksek sınıflara tatbik edilmektedir. Tüccar, sanatkâr ve çiftçiler bundan hariçtir. Sonra, istihsal vastıalarının ortaklığı bahis mevzuu değildir. O halde, bugünkü sosyalizm veya komünizmle iktisadi bir alâkası yoktur. Sonra içtimai bir komünizm de değildir. Müsavata dayanmamaktadır. Bütün yurttaşların, ne devletin idaresine müsavi haklarla iştiraki, ne de devletin nimetlerinden müsavatan faydalanmaları bahis mevzuudur. Ne *herkese ihtiyacına göre* ne de *herkese işine göre* prensipi mevcuttur.. O halde tevzii bir adalet de bahis mevzuu değildir. Eflâtunun komünizmi bugünkü anlaşıldığı mânada iktisadi ve içtimai bir komünizm değildir. Onun sadece siyasi ve her şeyin üstünde ahlâki bir gavesi vardır. [2]

Mevzuumuza dönelim. Böylece tasarladığımız adalet devletini kurmak için koyduğunuz kanunların doğruluğunu ispata lüzum yoktur. Favdası anaçıktır. Şimdi bize daha çok, bu birliği insanlarda kurmanın nasıl mümkün olduğunu, «yani teşkilâtımızı gerçekleştirmek imkânı ile buna erişme yollarını [3]» aramak düşüyor. Buraya kadar, düşüncemizde, mükemmel bir devletin modelini çizdik. Böyle bir devletin mevcut olmayışı,

[1] Devlet V, 462 a, b.

[2] Léon Robin, Platon, 286.

[3] Devlet V, 471 c.

modelimizin değerinden bir şey eksiltmez. Fakat işimiz yalnız model yapmaktan ibaret olsaydı, doğrusu emeğine deymezdi. Biz bu modeli gerçekte bir adalet devleti kurmak düşüncesiyle çizdik. Ve şimdi ona bakarak, her modelin tatbikında olduğu gibi, tamamiyle ona benzemesini beklemeksizin, mümkün olduğu kadar ona yaklaşan bir gerçeğini ortaya koymak vasıtasını arıyacağız. Muayyen bazı şartların, hattâ, hiç olmazsa, bir tek şartın, gerçekleşmesi, pek uzağa gitmeden, mevcut devletlerde modelimizi tahakkuk ettirme imkânını verebilir:

«Doğrusu, bugünün devletlerinde bir şeyi değiştirelim, derhal şekilleri değişecektir. Yalnız bu, ne ufak ve ne de kolay bir şeydir, ama mümkün bir şey: devletlerde filozoflar kiral olsun, yahutta şimdi kiral veya hükümdar denenler gerçek ve ciddî filozoflar olsun, böylece, siyasi iktidarla felsefe aynı bir şahısta birleşsin, o zaman, devletleri olduğu kadar insanları da içten kemiren kötülüklerin ortadan kalktığı görülecektir; fakat bu olmadıkça, fikrimizde taslağını çizdiğimiz devlet ne doğacak ne de asla dünya yüzü görecektir. [1]

Şüphesiz, herkesin rasgele «aklı başında bir adamın kendini felsefeye vermesi kadar gülünç bir şey olamaz. Böylesinin hakkı sadece kötekçilik, [2] dediği bir muhit ve zamanda böyle bir fikri ortaya atmak, ne büyük bir alay ve küfür yağmuruna tutulmak olduğu bilinmedik bir şey değildir. Fakat bu, fikrimizden dönmek için sebeb olamaz. Doğruyu bilen, onu sever ve müdafaa eder; tersine cesaretinizi artırmalıdır: en büyük korkaklık yalnızca boyun eğmektir. Filozof, kendisini ebedî, zaman dışı, mutlak kıymetlere bağlayan adamdır. Beğenilmekten sevinç duymadığı gibi, yerilmekten de korkmaz. Vazifesi bir fikri gerçekleştirmektir, fikrin her türlü engeli aşacağına tanrıdan teminatı vardır.

Fakat filozof kimdir? Adından belli: *hikmet âşığı*. Hikmetse, «insanın bildiği bütün şeylerin tam bir bilgisi» olduğuna göre filozof «bütün ilimleri tatmaya istidatlı, gönülden onları öğrenmeye koşan, ve bunda doymaz bir şevk ve ateş duyan adam [3]» dır. Fakat, sakın bununla, şuradan buradan lâf kapmak için, ziyafetten ziyafete, meclisten meclise kosan birtakım meraklıları anlamıyalım. Bunların bilgisi, görünüşten, gölgeden ileri gidemez; o sadece *kanaattir*. Onlar filozof değil, filodoks (kanaat dostu) dur. Halbuki filozof gerçeği, özü, varlığı, mağaranın içindekini değil, dışındakini bilendir. Bunun ne kadar güç bir iş olduğunu, ve ne gibi basamaklardan aşmak gerektiğini biliyoruz. Bunun için «*filozof doğmuş olmak lâzımdır.*» «Tabiat bazılarını felsefeye bağlanmak ve dev-

[1] Devlet V, 473 d.

[2] Gorgias.

[3] Devlet V, 475 c.

lette kumanda etmek, bazılarını da felsefeden vazgeçmek ve itaat etmek için yaratmıştır [1]» o halde ilk işimiz gerçekten, yaratılıştan filozof olanı bulmak olmalıdır. Çünkü yanlıpta devletin işini, valancısına, uydurmasına verecek olursak, emeklerimiz boşa gidecektir. Fakat bu da kolay bir iş değildir. « Bu tanrımsı varlıkları ayırdetmek, asıl tanrıları tanımaktan daha kolay değildir. Yalancı değil, gerçek filozoflar, Homirosun dediği gibi «şehir şehir dolasarak» insanların yaşayışını yüksekte seyrettikleri zaman, halkın gözünde çeşitli şekiller alırlar, bazılarınca değersiz, bazılarınca da baha biçilmez kimselerdir. Bazılarının gözünde sofist, bazılarının nazarında siyasi, birçokları için de zıvanadan çıkmış delilerdir. [2]»

O halde onu ararken daha da dikkatli olmalıyız: dedik ki *ilim aşık*dır. Fakat, ilme hakikaten daha sıkıca bağlı bir şey vaktır. İlmi gerçekten seven, bütün gücüyle, bütün hakikatın peşindedir. Öyle ise, *hakikat âşık*dır da. Ama, aynı ruhun hem hakikatı, hem de yalanı sevmesi imkânsızdır. O halde hakikata taptığı kadar yalandan iğrenir. Demek *yalan düşman*dır. Doğru sözlü, açık önüllü, *fikrinde samimî ve namusludur*. Bütün arzularını ilme çevirdiğinden, ancak *ruh hazzını arar* vücut zevkine değer vermez. Böylece hırs ve tamahtan uzak olarak ölçü ve itidalle yaşar. Bütün zamanlar ve varlıkların topluluğunu gözden geçirdiğine göre, insan hayatına büyük önem vermez: *Ölümden korkmaz*. [3]

Muasır bir filozofun [4] ilim kafasını teşkil ettiğini söylediği bu *ablâk meziyetleri*, felsefe kafası için kâfi değildir. *Zihin meziyetleri* de lâzımdır. İlimden zevk alma, *kolay ve çabuk öğrenme, iyi saklama*, daha sonra Descartes'in diyeceği gibi «çabuk kavrayan bir düşünce, açık ve seçik bir muhayyile, geniş ve çabuk hatırlıyan bir hafıza [5], zekâ ve feraset (sagacité), görüş derinlik ve keskinliği (Perspicacité) [6] de lâzımdır. «Devleti, terbiye ve tecrübe ile olgunlaşan bu gibi insanlardan başka ki-me emanet edebiliriz».

Fakat, «flozof siteyi idare eden kanunların cahilidir; umumi ve hususi işlerde başkalarına yapılacak muameleyi bilmez; zevk ve ihtirastan haberi yoktur; insan hakkındaki bilgi sıfırdır. Bundan dolayı [7] umumi veya hususi bir meseleye karıştığı zaman herkesin alayına uğrar.» «felsefeden elde ettiği biricik meyva devlete hizmet etmek kabiliyetsizliğidir, [8]» deneceğine şüphe yoktur.

[1] Devlet V, 474 c.

[2] Sofist 216 c, d.

[3] Devlet VI, 485, 486.

[4] Edmond Goblot. Traité de logique.

[5] Descartes, discours de la Méthode, I.

[6] Descartes, Règles pour la direction de l'esprit, X.

[7] Gorgias V, 484 d.

[8] Devlet VI, 487 d.

Ama bugünkü devletlerde filozofa değer verilmediğine değil verildiğine şaşmak gerektir. Patronu kandırarak geminin dümenini eline alan cahil tayfanın gözünde gemiyi idare için «iklimleri, göğü, yıldızları, rüzgârları, tetkik eden gerçek kaptan budala, geveze ve serseriden başka ne olabilir. [1]» Sağlık üzerine hiçbir bilgisi olmıyan çocukların gözünde hekimden çok, ahçı ve tatlıcının değer alması, ve hekimin bilgisiz, beceriksiz, kötü, faydasız biri olmasına şaşılır mı? [2] «O halde filozof üzerine bu güzel sözü söyliyene büyük bir yalan söylemiştir. Eğer filozofların devlete faydası yoksa kabahat onları kullanmıyan devletindir. Doktorun kapısını çalmak hastaya, ve idare edenin kapısını çalmak ta idare edilmeye muhtaç olana (müstaitti) düşer [3].»

Sonra, devletin, iyi istekle, onu aradığını görsek bile, kapısına vuracak gerçek bir filozof bulacağı da şüphelidir. Çünkü güzel ruhları çokca bozulmakta ve kötülüğe sapmaktadır. Bu da tabiidir. Büyük bir çoklukta pek ufak bir azlığın karakterini muhafaza edebilmesi kolay değildir. Sonra «kendisine elverişli gıdayı, iklimi, ve yeri bulmıyan her nebat veya hayvan tohum veya dölü ne kadar kuvvetli olursa, o kadar da yokluktan muztarip olur. Avını suretle, en müstait ruhlar da kötü bir terbive görünce, son derece kötü olurlar. Büyük cinayetlerle ince kötülükler alelâde bir ruhun değil, bozulmuş kuvvetli bir tabiatın eseridir. «Zavıf bir tabiat büyük iyilikler kadar büyük kötülüklere de kabiliyetsizdir. [4]» O halde Descartes'ın, «en büyük ruhlar en büyük faziletlere olduğu kadar en büyük reziletlere de müstaittir. [5]» sözü pek eski bir hakikattir. Sarı öküzün yanında duran ya huyundan ya suyundan: *akıldan çok insiyakları* ile hareket eden, *iyiden çok boşu arıyan*, kör itiyatlarına ömülmüş, kendine uymıyanı kanun dışı yapan bir kitlenin ortasında böyle herkes-ten çok kötülüğe müstait bir ruhun, bir tanrı yardımı olmaksızın, kendini kurtarmasına imkân var mı? Kurtuluşu, halka huyunca su vererek, zevkini oksamakta aramaz mı? Böylece o da sofistlerin en sofistisi olan kalabalık gibi sofist olmaz mı? «Bu vazivette, bir filozof ruhu için ne gibi bir kurtuluş caresi görebiliriz.» İsin asıl acıklı yanı da «devletlere olduğu kadar fertlere de en büyük kötülüğü yapanların bu türlü adamlar arasından çıkmasıdır. [6]»

Böylece asıl felsefe ile uğraşacaklar onu bırakıp, tabiatlarına zıt işlere kovuldukları zaman, ayak takımından bir sürü yabancılar da, kimse-

[1] Devlet VI, 489 b.

[2] Gorgias 521, 23.

[3] Devlet VI, 489 b, c.

[4] Devlet VI, 491 a ve devamı.

[5] Discour de la méthode, I.

[6] Devlet 495 b.

siz bir kız gibi, sokağa düşen felsefenin, sinsice harimine nüfuz ederek, namusunu tekelemeye başlarlar. Bundan da piç filozoflarla piç fikirlerden, yani sofistlerle safsatalardan başka ne doğabilir?

O halde felsefe ile izdivaca gerçekten lââyık pek ufak bir zümre kalmaktadır. Bunlar da bir tesadüfle, şurada burada, ya sürgün veya inziva sonunda lekesiz kalan birkaç büyük ruhtan ibarettir, ki kendilerini tamamiyle felsefeye vererek devlet işinden el çekmektedirler. Çünkü «bugünün devlet şekillerinden hiçbiri filozofun karakterine uygun değildir.» «Doğrusu varlıkların özlerini temaşaya dalan bir ruhun, gözlerini yeryüzüne çevirerek, insanların hayatiyle uğraşacak, onlarla savaşarak kinlerini kazanacak vakti yoktur. Aksine, birbirine zarar vermeden nizam ve akıl kanunu altında bulunan nizamlı ve değişmez şeyleri seyir ve temaşa ederek, kendisi de onlar gibi olmak ister; böylece, ilâhi ve nizamlı olanla yaşayan filozof, insan tabiatının müsaadesi nispetinde, nizamlı ve ilâhi olmaya çalışır. Halbuki, kitlenin çokça, hakkında verdiği hüküm ne kadar haksızdır. [1]»

Fakat, bu şekilde kendisine, kanaate göre değil, doğruya göre, görünüşe göre değil de, gerçeğe göre düzen veren filozof «hiç kimse istiyerek kötü olmaz,» «kötülük etmektense kötülüğe uğramak daha iyidir» hakikatini bilir. Ne hakir görülmesinden müteessir, ne de hakkı verilmediğinden şikâyetçidir. Tabiatta olduğu gibi, devlette de bir hakikat vardır. Bir gün gelip tanınacaktır. Bu emniyetle, gördüğü ilâhi model üzerine beşeri bir devletin nasıl kurulacağı imkânlarını arar. «Çünkü, plânı bu ilâhî model üzerine çizilmiyen devlet saadeti tanımıyacaktır.» Fakat bunu yapacak ta yine ancak kendisidir. Çünkü biricik bilen odur. Böylece devlet, bir yandan, filozofu tanımaması, öte yandan da filozofun kendisini tanıtmaya tenezzül etmemesi yüzünden, gerçek şeklini alamamaktadır. Fakat bugünkü şartlar altında başka türlü olması da beklenemez. Çünkü, yalancı filozoflar filozofu tanımaz kıldıkları gibi, filozof ta kendisini göstermeye kalksa, işlerini bozacağı sahtekârlar tarafından susturulacak, dinsizlik ve fesat iftirası ile ölüme mahkûm ettirilecektir. Böylece filozof, istiyerek hayatına son vermekle, belki birgün gelecekteki bir imkânı da ortadan kaldıracak, bununla da ilâhi vazifesine ihanet etmiş olacaktır. Böylece beklenmektedir. Fakat boş bir ümit peşinde de değildir:

Filhakika, halkın gözünde değersizse de, bununla beraber bir gün değerlenmemesi için hiçbir sebep yoktur. O, halkın ruhunun aslında temiz olup, sonradan bozulduğunu bilir. O halde onun da düzelmesi imkânsız değildir. Zaten akademi böyle bir maksatla açılmıştır. Modern ilim

[1] Devlet VI, 500 b, c, d.

gibi, Eflâtun da müktesebin verasetini tanımıyor. Böylece filozofun, halkı ikna yoluyla bir gün iktidarı ele alması imkân harici değildir.

Sonra, birçok filozof yaratılıştan doğanlardan birinin bir kiral çocuğu olması da imkânsız değildir. Belki bunun da, öteki filozof doğanlar gibi, sonradan bozulacağı söylenecektir. Fakat zaman boyunca bozulmayan bir tanesi çıkabilir. (Ne büyük âdetler kanunu, ne de ihtimaliyet prensipi Eflâtunun meçhulüdür.) Böylece «içlerinden bir tanesi bozulmadan kurutulur ve itaatli tabalar bulursa, bugün inanılmaz görünen bütün şeyler gerçekleşecektir. Bahsettiğim kanun ve müesseseleri kuran bir devlet reisinin yurttaşlarının rıza ve muvafakatini alması hiç de imkânsız değildir [1].»

O halde, kurduğumuz devlet bir hülya değildir. Güçtür, fakat mümkündür. Koyduğumuz kanunlar, gerçekleşirlerse, en iyi kanunlardır. Tabiatın zorluğu imkânsızlığına delâlet etmez. Filozof iktidarı ele alabileceği gibi, iktidardakilerden biri de filozof olabilir. Fakat ikisinin rolü aynı değildir. Esas olan filozofu kiral yapmaktır. Filozof kiral idareyi filozoflara bırakmazsa, kendinden sonra, yine belki, daha birçok yüzyıllar beklemek ve her şeye yeni baştan başlamak icabedecektir. O, bu vasıtalık vazifesini, halefleri kiral filozofları hazırlamakla yerine getirecektir. Çünkü «devletin gerçek bekçileri filozoflardır [2].»

Böylece, kurduğumuz mevzuatın imkânını ispat için yaptığımız uzun bir devirden sonra, yine yeniden ana meselemize, devlet adamlarını yetiştirme meselesine, geliyoruz: Yurttaşlar içinden, bekçi doğanları seçtik. Ruh ve bedenlerini müzik ve cimnastikle işledik; sonra onları her türlü maddi ve mânevi ferdi bağlardan ayırdık. İçeride ve dışarıda devleti korumada denedik. Fakat devleti, bu şekliyle koruyabilmek, için, o zaman yaptığımız gibi, yaşta değil, bilgide üstün olanların baş olması gerektiği neticesine vardık. *Akıl yaşta değil baştadır*, sözünün ebedî bir hakikat olduğunu anladık. Bu başın da ancak filozof olduğunu gördük. O halde şimdi, devlet içinde yetiştirdiğimiz bu seçme nesil arasından, yeni bir seçme daha yapacak, içlerinden filozof olanları ayırıp, başlığa hazırlayan bir terbiye vereceğiz: bu da terbiyemizin son basamağı olacak.

Bu seçmenin de kolay olmadığını biliyoruz. Tabiatları pek nadir olduğu gibi, aradığımız bütün meziyetleri de aynı bir tabiatte nadiren buluyoruz. Bazıları *zihnen* pek yüksek olduğu halde, *ablâken* pek düşük oluyor. Bazılarında da tam aksini görüyoruz. Birinciler ilme pek müsteit oldukları halde, sabit bir karakter sahibi değildir. İkincilerse harbde ve birçok işlerde mükemmel şefler oldukları halde «anlayışları ağır ve ya-

[1] Devlet VI, 502 VI a ve devamı.

[2] Devlet VI, 503 b.

vaştır. Bir zihin işi karşısında uyumak ve esnemekten başka bir şey yapmazlar [1]» «Halbuki bir şef gerektiği yerde bu iki meziyeti kendinde toplıyan birini seçmek gerektir. [2]» böyle olmıyanları yüksek terbiyeden olduğu kadar kumanda mevkiinden de uzaklaştırmak lâzımdır. Adalet, herkese lâıyk olduğu işi vermek, lâıyk olmadığını da vermemektir. Bu, devletimizin ana prensipidir. O halde, ileride eıine devletin mukaddera-tını vereceğimiz başları yetiştirmek için kurduğumuz yüksek tahsil mües-sesesinin kapısını her çalana buyurunla açamayız. İyi niyetlerine teşekkür ettikten sonra zekâ ve karakterlerini sıkı bir imtihandan geçirmeliyiz. «başkaca, bu en yüksek ve göreceği işlerde en lâzım ilmin sonuna vara-mıyacaktır. [3]» Nedir bu ilim? - *iyinin ilmi*: «İlimlerin en yüksekğinin konusu iyi fıkrıdır; onu bilmedikçe, başka bütün şeyleri en iyi bilmek bir şeye yaramaz. [4]» O halde, ateşten saf çıkan altın gibi, bütün deneme-lerden sağlam çıkan bekçilerimize vereceğimiz yüksek tahsilin gayesi on-ları iyinin bilgisine ulaştırmak olacaktır. Fakat onları bunu elde ede-bilecek bir şekilde yetiştirmek ne kolay ne de basit bir iştir: «Ruhu karan-lık günden gerçek güne çevirmek, hakikate kadar yükseltmek bahis mev-zuudur, ve bizim gerçek felsefe dediğimiz de budur. [5]»

O halde ilimler arasında bu iktıdarda olanları aramamız lâzımdır. Bunlardan biri ve birincisi *arimetiktir*: Çünkü o, bütün sanatlarda, bü-tün zihin ameliyelerinde, bütün ilimlerde işe yarıyan, ve herkesin ilk olarak öğrenmesi gereken umumi bir ilimdir. «Öyleyse bu ilmi mecburi kılmak ve devletin en yüksek işlerinin başına geçeceklerede ciddî olarak öğ-retmek lâzımdır... Çünkü o, ruha, yüksek mınatakaya doğru bir hamle ve-rir... Ve onu hakikate ulaşmak için sırf akılı kullanmaya alıştıırır... Nete-kim hesapçı doğanlar, hemen bütün ilimleri kolayca kavrarlar. [6]»

İkincisi *geometridir*. O, her hangi bir zaman da doğan ve yok ola-nın değil, her zaman var olanın ilmidir. Ruhu hakikate doğru çeker ve felsefe düşüncesini doğurur. Diğer ilimleri iyi anlamaya yardım eder.

Bundan sonrada *astronomi* tetkik etmelidir. O da bize, gökleri süs-liyen şeylerin bilgisinden görünmiyen şeylerin bilgisine, görülen hare-ketlerden, görünmiyen, gerçek hareketlerin bilgisine götürecektir. Çünkü «İlim *duyulur* hiçbir şey ihtiva etmez,» onun aradığı gözle değil, akıl-la görünendir, *mâkul* (anlaşılır) dır. Halâsa kelimenin gerçek, geniş mâ-nası ile bütün *matematikleri* tetkik etmek lâzımdır.

[1] Devlet VI, 503 c.

[2] Devlet Adamı (Politikos).

[3] Devlet VI, 504 d.

[4] Devlet VI, 505 a.

[5] Devlet VII, 521 c.

[6] Devlet VII, 525, 26.

Böylece bize duyularımızı değil de, aklımızı kullanmayı öğreten ve duyumları değil de, fikirleri inceleyip, bütün bu ilimler, bizi, sırtı akılla özleri, ve en sonunda da iyinin özünü bilmiye hazırlıyor. Onlar, pratik gayeler için değil de, bu maksatla tetkik ettiğimiz zaman, bir kıymetleri vardır: «Zincirinden kurtulunca, gölgelerden, yapma şeylerle onları aydınlatan ateşe doğru dönen, yeraltından güneşe çıkan, ve orada, hayvanlara, nebatlara, güneş ışığına bakmaya gücü yetmiyerek, sulardaki hayallerini, ve gerçek şeylerin gölgelerini temaşa eden, mağaradaki adamı hatırlıyalım. Sıra ile gözden geçirdiğimiz ilimlerin tetkiki tamamıyla aynı neticeleri doğurur: bu tetkik ruhun en asıl kısmını bütün varlıkların en mükemmelinin temaşasına yükseltir. [1]» O halde matematikler, iyiye yükselişte, güneşe yükselişteki gerçek şeylerin hayalleri ile aynı rolü oynuyor. Nasıl hayallere bakmak, bılâhara mahpusu gerçek şeylere bakmaya hazırladıysa, burada da matematikleri tetkik, filozofu fikirlerin tetkikine hazırlıyacaktır. Çünkü matematik, bilgimizdeki mahsusu azaltarak, onu, makullaştırmaya çalışıyorsa da, tamamıyla mahsustan ayrılmış değildir. Geometri çizilmiş şekillerden, aritmetik te sayılan şeylerden tamamıyla vazgeçmiyor. Böylece düşüncemizi *mahsustan* kurtarıp, tamamıyla *mâkule* doğru çevirmek bakımından felsefede esas bir basamak teşkil etmektedir, ve bunsuz felsefe yapmak imkânsızdır. Eğer Kantın dilini kullanacak olursak, *estetikten dialektiğe* ancak *analitikten* geçerek varacağız. Bunun içindir ki Eflâtun, akademinin (felsefenin) kapısına, «*geometri bilmiyen girmez*», yazmıştır.

O halde, nasıl mahpus gözlerini, eşyanın, güneş ışığındaki gölgeleri ile sudaki hayallerinde biledikten sonra, gerçek şeylere, sonra geceleri ayla yıldızların ışığında göklere, en sonunda da güneşe çevirdi ise, şimdi de filozof, aklını matematiklerde işlettikten sonra, iyinin aydınlattığı mâkul şeylerle, en son olarak iyinin kendisine çevirecektir. Böylece «hiçbir duyuya baş vurmada, aklını kullanacak, her şeyin özüne ulaşacak, ve yalnız akılla iyinin özünü kavramadan durmıyarak, mâkulün sonuna (Au terme de l'intelligible) erişecektir. [2]» Bunu da dialektikle yapacaktır. Bunun içindir ki «dialektik bütün vicdan ve namusu ile tefelsüf edene vergidir [3]» diyoruz. Çünkü «her konuda metodik olarak her şeyin özünü yakalamayı deneyen başka bir ilim yoktur. Umumiyetle sanatlar insanların kanaat ve zevkleri ile meşguldür, ve tabii veya suni mahsul veya mamulâtın istihsal ve imali veya muhafazası maksadı ile inkişaf etmişlerdir. Geometri ve ona bağlı olan sanatlar gibi, özden bir şey yaka-

[1] Devlet VI, 532 b, c.

[2] Devlet VII, 532 a, b.

[3] Sofist, 253.

lıyan başkalarına gelince, onların da varlıktan edindiği bilgi bir rüyaya benzemektedir; ve onu gündüz gözü ile görmezler, çünkü ispat edemedikleri için, dokunmadıkları, bırakım faraziye (Hypothèses) ıere dayanmaktadırlar. Halbuki, bilinmiyen bir şeyi prensip olarak aldığımız, ve aradaki neticelerle kaziyeler meçhulle dokunduğu zaman, birbirlerini ne kadar tahkik ederlerse etsinler, bunlarla asla bir ilim meydana getirilemez.» O halde dialektik metod, neticelerini, sağlamca temin etmek için sıra ile faraziyeleri atarak, asıl prensipe kadar yükselen tek methodur. Ve yalnız o, ruhun gözünü saplandığı kaba çamurluktan çeker ve saydığımız sanatlar yardımı ile yukarıya yöneltir... O bütün ilimlerin zirvesi ve tacıdır ve onun üstüne konacak başka bir tanesi yoktur. Böylece okutulacak ilimler meselesini bitirmiş olduk. [1]»

Fakat bu şekilde varlıkların kaynağı iyiyi temaya alışan bekçiler şüphesiz « ellerini insan işlerine sürmeye hiç de hevesi görünmiyecek ve daima bu yüksekliklerde kalmak istiyceklerdir.» Fakat biz buna müsaade etmiyeceğiz; «kanun, asla bir sınıf yurttaşlara istisnai bir saadet temin etmeyi düşünmez, o yurttaşları, tatlılıkla veya zorla birleştirerek birbirinden faydalandırmaya sevk etmek suretiyle bütün devlette saadeti gerçekleştirmeyi arar. O halde filozoflarımıza diyeceğiz ki, «başka devletlerde, felsefeye kadar yükselenlerin politikaya karışmak istememesi tabiidir, çünkü tek başlarına yetişmişlerdir. Fakat biz sizi, sizin ve devletin menfaati için yetiştirdik, ve size yabancı filozoflardan daha mükemmel ve daha tam bir terbiye verdik. O halde, her biriniz, sırası gelince başkalarının oturduğu müşterek ocağa dönecek, ve karanlık gölgelere bakmaya alışacaksınız; çünkü bir defa karanlığa alışınca başkalarından bin defa daha iyi göreceksiniz, her hayalle neyi gösterdiğini daha iyi tanıyacaksınız. Çünkü siz, güzel, doğru ve iyinin gerçek örneklerini gördünüz. Böylece teşkilâtımız, bizim için de, sizin için de, bir hayal değil, bir hakikat olacaktır. [2]»

Fakat onları bu şekilde iş başına çağırırken, uzun tahsil esnasında hayatla teması kesdiklerini, ve dolayısıyla, bilgilerinden hakkiyle istifade edebilmek için, yine uzun bir tecrübe devresinden geçmeleri gerektiğini unutmamalıyız. Gerçi onları, bir defa ilk tahsil (müzik ve cimmastik) den sonra askerlikte, orta tahsil (matematikler, ilimler) den sonra harb ve başka eksersizlerde denedik. Fakat otuzundan otuz beşine kadar takibettikleri yüksek tahsil (felsefe, dialektik) ten sonra, hakkettikleri başlığa geçebilmeleri için, askeri ve mülki bütün devlet işlerinde tam bir tecrübe edinmelidirler. Bu da en az on beş yıl ister.

[1] Devlet VII, 533 b, c.

[2] Devlet VII, 519 d, e, 520, a, b.

Böylece devletimizin ellisini dolduran başı veya başları - zira tavla şampiyonlarından değil, devlet şeflerinden bahsediyoruz. Sayılarının ancak bir veya birkaç olabileceğini unutmayalım [1] - bilgi ile iş, nazariye ile tatbikat, ilimle tecrübe, felsefe ile hayat arasında kurdukları ahenk sayesinde benliklerinde filozofla devlet adamını birleştirmiş olacaktırlar. Artık onları emniyetle devletin başına koyabiliriz. Fakat ehliyet kazanmak için bir ömür tükettikleri bu yüksek sanatı nasıl icra edeceklerdir? Bu tanrılık işi, devlet başlığını, nasıl çevireceklerdir? İşte mesele.

Çözümü güç değil: gerçek sanatkârlar ve gerçek başlar gibi yapacaklarıdır. Sanatkâr kaidesini sanatından aldığı gibi; baş da kaidesini başlık ettiği varlıkların faydasından alır. O halde, devletin başı da, idaresinde, ancak sanatının kanunu, ilmiyle, yurttaşlarının iyiliği, yani devletin menfaatini göz önünde bulunduracaktır. Bir hareket kaidesinin, ancak bir hakikata uyduğu takdirde, mutlak bir değeri olabilir. Devlet idaresi de bir devlet hakikatine dayandığı takdirde doğrudur. Hakikatse, ne bir ferdin keyfine, ne bir ekseriyetin reyine ne de bir anlaşmaya bağlıdır. O bizatihi şeyin zaruretinin ifadesidir. Şeye de ancak ilimle ulaşabiliriz. O halde devlet şeyinin zaruretinin ifadesi olan devlet hakikatine de ancak devlet ilmi ile erişilebilir. Bu da devlet adamının işidir. O halde şefin iktidarı ancak ilmine dayanacaktır. Sâlâhiyetini ancak ilmi tâyin ve tahdidedebilecektir. Böylece şef bütün teşri kuvvetini kendinde topladığı gibi, mevzu kanunlara da tâbi olamaz, çünkü hiçbir şey akıl ve ilimden üstün değildir. Hattâ şef, iradesini, yalnız kendinden önce vaz'olunan kanunlarla değil kendi vaz'ettiği kanunlarla bile mukayyet saymaz. Çünkü birinciler m'şruyetlerini mâkul bir prensipten almıyabilirler, kendisinin vaz'ettiği mâkul kanunlar da zamanla hikmeti vücutlarını kaybedebilirler. O halde gerçek kanun şefin (hâkimin) iradesidir. Bu irade mutlaktır, çünkü kendisini mutlak bir bilgi ile, iyinin bilgisi ile, tâyin etmektedir. O halde kurduğumuz devlet bir mutlâkiyettir. Fakat bilginin, hikmetin, bir kelime ile, iyinin mutlâkiyeti:

«Böylece başlar, ister tabalarının gönlü ile veya zorla kumanda etsinler; ister yazılı kanunlara göre veya onlarsız idare etsinler, hükümetlerini daima bir sanata göre idare edeceklerdir. Tıpkı hekim'ler gibi: onlar da, ister bizi gönlümüzle, isterse bir verimizi yontarak, yakarak, veya acıtarak tedavi etsinler; ister yazılı kaidelere uysun, ister uymasınlar, bütün bunları, vücudun iyiliği için yaptıkları müddetçe onlara hekim demekle hiç tereddütmeviz.» «O halde hükümetler arasında biricik doğru hükümet, valancı değil, gerçek bir ilim sahibi başların bulunduğu hükümettir. Bu başların kanunlara göre veya kanunsuz, tabalarını gönlü'e ve-

[1] Devlet Adamı (Politikos) 292, e.

ya zorla idare etmeleri doğru kaidenin takdirinde hesaba katılmaz... Onlar devleti ilim, ve adaletle korudukları ve elden geldiği kadar iyi kıldıkları müddetçe, böyle bir hükümet, bizim gözümüzde biricik doğru hükümettir. [1]

Sonra, «her ne kadar, kanunların bir noktaya kadar kıral işi olduğu apaçıkça da, bununla beraber, en iyisi kuvveti kanunlara değil, bilgili, hâkim bir kırala vermektir: çünkü kanun asla en faydalı emirleri verecek şekilde, herkes için en iyi ve en doğru olanı aynı zamanda kavriyamaz. Çünkü insanlarla hisleri arasındaki ayrılık, hiçbir beşeri şeyin hiçbir zaman olduğu yerde duramaması, hiçbir sanata, hiçbir konu üzerine, her zaman ve her hal için doğru, mutlak bir kaide koymak imkânını vermiyor... Halbuki her zaman mutlak kalanın hiçbir zaman mutlak olmıyana uyması imkânsızdır. [2]

Ve yine uzun bir yolculuk dolayısıyla, bıraktığı hastasına bir reçete veren doktor, vaktinden önce dönüp de, hastasını umduğundan daha iyi bir durumda bulduğu zaman, reçetesini değiştireceği gibi, devlet adamı da, gerekince başkalarının veya kendisinin koyduğu kanunları değiştirecektir. [3]

O halde, «tıpkı bir kaptanın, dikkatini daima gemi ile gemidekilere vrerek, bir kanun yazmak şöyle dursun, tam tersine olarak, kendi ilmini kanun tanıyarak, kendisi ile birlikte yolcuları da kurtardığı gibi; devletin dümenini bu prensipe göre çevirebilen şefler de, sanatlarına kanun üstü bir kuvvet vererek doğru hükümeti gerçekleştireceklerdir. [4]»

Böylece, gerçekleşen gerçek devletin başına geçen gerçek başlar, «kendilerini sıra ile felsefe ve devletin idaresine vererek, kendilerinden sonra gelecekleri de yetiştirdikten sonra, mesut adalara göç edeceklerdir, devlette diktiği anıtlar ve kestiği kurbanlarla hatıralarını ebedî kılacaktır. [5]»

Eflâtun hayal değil, fakat bir ideal olduğunu birçok defalar tekrarladığı devletini, bu suretle, fikrinde, gerçekleştirdikten sonra Sokrata bir defa daha tekrar ettiriyor: «Şimdi, siz de benimle birlikte teslim edersiniz ki devletimizle ana yaşamız boş hayaller değildir, gerçekleşmesi güçtür, ama, mümkündür.»

— Öyle ise, diyor Eflâtunun kardeşi, konumuzu tükettik.

[1] Devlet Adamı, (Politikos) 293 a, b, c.

[2] Politikos 294 a, b.

[3] Politikos 295 c, d.

[4] Politikos 297 a.

[5] Devlet VII, 540 ve devamı.